

REISZ T. CSABA

Török Ferenc (1845–1924) emlékezete A felmérési ügyvitel kézikönyve*

A 19. század közepén hazánkban is megkezdődött az igazságosabbnak szánt adórendszer keretében bevezetett földadó kivetéséhez adatokat szolgáltató ideiglenes (1850–1853), majd 1856-tól részletes kataszteri felmérés. A pár év, majd évtized alatt elvégzendőnek tervezett tevékenység – amiatt, hogy a munkálatok igen nagy részletességgel készültek, továbbá nem állt rendelkezésre kellő személyi állomány, és a tisztviselőket gyakran más feladatokkal bízták meg – nem haladt a kellő ütemben, és az első világháborúig csak az ország 80 százalékáról készült el a kataszteri dokumentáció.¹ A hiányzó felmérés pótlására Erdélyben és különösen Székelyföldön a munka előfeltételének számító tagosítás térképezését végeztették megfelelő részletességgel, ennek teljesítése esetén a költségek egy részét az állami költségvetésből fedezték.²

Az 1850 és 1918 közötti hét évtizedben csaknem 2500 személy – sőt nem egyszer családok több generációja – dolgozott hosszabb-rövidebb ideig, sokszor egész életen át a kataszteri felmérésben. Az egyéni karriertörténetek vizsgálata a szakmatörténet teljessége és a felmérés teljesítményének értékelése szempontjából is fontos előmunkát, ezért a *Catastrum* különös figyelmet szentel az életutak sokszínűségének bemutatására. Az élet-

rajzok elkészítéséhez felhasználható lehetséges forrásokat korábban több tanulmányban foglaltam össze, bár a konkrét kutatások bizonyítják, hogy kevés személyről áll rendelkezésre minden ideális forrástípus.³

Török Ferenc a tiszti címtár szerint 1890 és 1918 között állt a kataszteri felmérés szolgálatában, bár 1892-ben és 1895-ben nem szerepel a neve a beosztottak között: felmérési növénydék (1890–1896), segédmérnök (1897–1901), mérnök (1902–1908), majd főmérnök (1909–1918) volt, vagyis teljes karrierutat futott be. Először 1894-ig az 5. pozsonyi felmérési felügyelőségénél, majd rövid ideig (1896) a budapesti 9. felmérési felügyelőségénél, 1897-től 1918-ig pedig a Pénzügyminisztériumban, az állandó kataszter/országos kataszteri felmérés ügyeit intéző IX. főosztályon, a 21/18. ügyosztályon dolgozott.⁴

Török irodalmi munkásságáról csak – Petrik Géza magyar könyvészetére hivatkozva – Szinnyei József bibliográfiája közöl adatokat, a szerzőt kataszteri mérnöksegédként említi, és a felmérési ügyvitel kézikönyvét, továbbá a rendeletek kétkötetes gyűjteményét kapcsolva öhozzá, amelyet Gánóczy Sándorral közösen készített.⁵

Török szakmai életútjának rekonstrukciójához nem áll rendelkezésre a legadatgazdagabb

* A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg.

1 TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18.

2 BALATON PETRA: A székelyföldi birtokrendezések. *Catastrum*, 3. (2016) 1:3–12., Uő: A Kolozsvári Kataszteri Igazgatóság. *Catastrum*, 3. (2016) 2:29–34.

3 L. ehhez cikkeimet a *Catastrum* hasábjain: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Törzskönyvi lap, szolgálati és minősítési táblázat. 4. (2017) 2:29–48.; A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Anyakönyvek, iskolai értesítők, gyászjelentések. 4. (2017) 3:14–21.; A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Címtárak, hivatalos közlönyök, adatbázisok. 5. (2018) 1:15–25. (= REISZ, 2018).

4 *Magyarország tiszti cím- és névtára*, 1890:206.; 1891:206.; 1893:212.; 1894:218.; 1896:250.; 1897:249.; 1898:266.; 1899:283.; 1900:264.; 1901:268.; 1902:269.; 1903:265.; 1904:140.; 1905:149.; 1906:160.; 1907:161.; 1908:163.; 1909:171.; 1910:177.; 1911:179.; 1912:182.; 1913:190.; 1914:195.; 1915:196.; 1916:212.; 1917:219.; 1918:161.

5 SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. XIV. köt, Bp., 1914. 480.

és igen részletes szolgálati törzslapja és a minősítési táblázata, mert minisztériumi tisztviselőként azokat sem eredeti, sem másolati példányban nem őrizték az ügyosztályon, és nem maradt fenn a Pénzügyminisztérium személyi anyagai között sem.⁶ Emiatt pályafutásának teljes feltárása csak korlátozottan végezhető el.

Nem segíti a kutatást, hogy mind vezetékneve, mind személyneve igen gyakori, így a keresőmotorok (pl. google) és az adatbázisok használatkor sokszor más személyre vonatkozó adatokat kaphatunk. Arra is van példa, hogy ezt a Török Ferencet rendelik hozzá névtéradatként egy olyan irathoz, amely valójában máshoz kapcsolódik. A Petőfi Irodalmi Múzeum adatbázisában Török Ferenc kataszteri mérnökség (19–20. század) levelet írt Petrik Géza bibliográfusnak 1885-ben. A szerző azonban valójában Ö. Török Ferenc volt, az adat pontosítását a múzeum már el is végezte.⁷

Török életrajzi adatainak felkutatásához nagy segítséget jelentett a *Kataszteri Közlöny* (1892–1918) előfizetőinek összeállított *Zsebnaptár*, amely 1896-tól 1905-ig évente jelent meg.⁸ A kis kötetekben közreadták a kataszteri felmérés személyzetének betűsoros és rangsorozati névjegyzékét, amely tartalmazta az egyes személyek születési évét (1898–1903 között hónapját és napját is), a szolgálatba lépés és az aktuális fizetési osztályba jutás évét, fizetési fokozatát, beosztását. Az itt közölt életrajzi adatok szerint Török 1845. október 17-én született.

Török Ferenc családja

Tekintettel arra, hogy Török 1918-ig szerepel a tisztí címtárban, de az 1927-től újrainduló kötetekben már nem fordul elő a neve, feltételeztem, hogy a köztes időszakban nyugdíjba vonulhatott, sőt (73 éves a világháború végén) talán el is hunyt. Ezért a kutatómunkát a Magyar Családtörténet-kutatók Egyesületének (www.macse.hu) anyakönyvi adatbázisában folytattam, bízva abban, hogy a karrierje utolsó két évtizedében Budapesten dolgozó mérnök nyugdíjasként is a fővárosban élt és halt meg, az említett adatbázis pedig éppen a budapesti életesemények feldolgozásában szinte teljes. Az 1920-as évekre szűkített keresésben hamar előkerült egy 79 éves korában elhunyt nyugalmazott műszaki tanácsos Török Ferenc halotti bejegyzése. Az ott szereplő feleségnev nyomán ugyanebben az adatbázisban a házasság adatai is megtalálhatók, így a vőlegény születési ideje és helye is ismertté vált, és mivel a dátum azonos volt a *Zsebnaptár*ban közlöttel, lehetővé vált az életút elejének feltárása is.

Török Ferenc 1845. október 17-én született Győrszigeten, református családban. Édesapja Török János molnármester, édesanyja Rohrer Anna, keresztszülei Meidl Ferenc molnármester és felesége, Rohrer Mária voltak.⁹ A házasságban még két gyermek, Mária (1851. április 1.) és Anna (1853. január 14. – 1859. szept-

6 A kataszteri ügyosztály iratanyagában csaknem ezer személy törzslapja és minősítési táblázata maradt fenn: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), S 92 Az Országos Földmérési Intézet vegyes iratai (= S 92), No. 24–26. Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak törzslapjai. MNL OL, K 267 Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Szolgálati és minősítési táblázatok állagban közel 15 000 személy adatai találhatóak, de Török Ferenc nincs közöttük.

7 Petőfi Irodalmi Múzeum Névtére, <https://resolver.pim.hu/bib/PIM1214062> (Darnay Kálmán-gyűjtemény, V. 4713/1392). Ezúton Köszönöm Bánki Zsolt igazgató, dr. Jancsik Erzsébet muzeológus-könyvtáros és Tétényi Csaba muzeológus segítségét, akik a múzeum nyári zárzatát idején gyorsan és előzékenyen segítségemre voltak a levél megtekintésében, ráadásul a téves adat korrigálását is azonnal elvégezték.

8 REISZ, 2018. 17–18. A kis formátumú kiadvány A „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára kataszteri és birtokrendező mérnökök számára az 1896–7. évekre, majd A „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára az 1898. évre, végül állandósuló címmel A „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára kataszteri mérnökök számára az ... évre jelent meg 1896 és 1905 között. A kötetek szerkesztői GÁNÓCZY SÁNDOR és SPINNER GYÖRGY háromszögélő segéd (1896), DOBROVIC VIKTOR (1898–1900) és hozzá csatlakozva, majd önállóan GÁNÓCZY SÁNDOR (1900–1905) voltak, a zsebnaptárak Budapesten, Neumayer Ede könyvnyomdájában készültek. A továbbiakban *Zsebnaptár*, tárgyév alakban hivatkozom a kötetekre.

9 Győrsziget református születési anyakönyvei a Family Search oldalán kutathatóak, Török Ferenc születési bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-YSBC-B43>

tember 23.) születése ismert, a keresztszülők ugyanazok voltak.¹⁰

A környékbeli középiskolák értesítőiben csak a győri bencés gimnáziumban találunk egy ilyen nevű tanulót 1856 és 1864 között, aki az alsóbb évfolyamokat elsőrendűként, utána viszont romló tanulmányi eredménnyel végezte, majd a 7. osztályt meg kellett ismételnie, ahonnan végül kimaradt. Egyetlen helyen szerepel a felekezete (római katolikus), emiatt viszont csak névazonosságról lehet szó.¹¹

Töröknek nemcsak közép-, de esetleges felsőfokú tanulmányairól sem sikerült eddig adatot felkutatni, valamint egyelőre az sem ismert, hogy negyvenéves koráig milyen munkákat végezve szerzett olyan szakmai tapasztalatokat, amelyek alapján végül a kataszteri felmérésnél alkalmazták irodai munkára, ahol aztán több mint három évtizedet szolgált egyre magasabb beosztásokban.

Török kataszteri tisztviselőként – vagyis 1897. évi segédmérnöki kinevezésével, 52 esztendőskorában – végre olyan stabil egzisztenciát teremtett, amely a családalapítást is lehetővé tette számára. 1897. december 28-án a Budapest II. kerületi anyakönyvvezető előtt feleségül vette Pigler Franciska római katolikus varrónőt.¹² A 33 éves menyasszony a lévai születésű Pigler József földműves és a nagysallói születésű Miklósi Mária gyermekeként 1864. február 26-án Esztergomban született.¹³ Az esküvő tanúi Jankovich László (Logodi u. 29.) és Gánóczy Sándor (Verbőczy u. 17.) voltak, előbbi frissen kinevezett főtitest az állami nyomdánál (korábban a 3. felmérési felügyelőség mér-

nöke), utóbbi pedig Török munkatársa a Pénzügyminisztériumban.

Nincs adat arra, hogy a házasságban született volna gyermek. Török Ferenc nyugalmazott műszaki tanácsosként hunyt el 1924. október 27-én este fél kilenckor, daganatos megbetegedésben.¹⁴ Az özvegy visszatért esztergomi rokonaihoz, ott halt meg 76 éves korában, 1940 októberében.¹⁵

A kataszteri felmérésnél

A *Zsebnaptár* köteteiben eltérő adatok – 1885, majd következetesen 1881. (augusztus 1.) – szerepelnek arról, hogy mikor lépett be a kataszteri szolgálatba a már egyáltalán nem fiatal Török Ferenc. A bizonytalanságot a levéltári források oszlatják el: az akkor nyáron Tatán, télen Pozsonyban működő 5. felmérési felügyelőségen alkalmazott Püchler Gyula irodadíjnokot 1885. június 30-án elbocsátották, és helyére vették fel napidíjas díjnokként Török Ferencet, szeptember 30-án (62.702/1885. PM-rendelet).¹⁶

Az 1886–1892. évi szolgálati beosztások szerint Török az 5. felmérési felügyelőségnél dolgozott irodai díjnokként, majd 1887. május 1. után ideiglenes felmérési növendékként.¹⁷ A felügyelőség nyári központja Nagyigmánd (1886), Komárom (1887–1889), Érsekújvár (1890), Tardoskéd (1891), mindvégig téli központja Pozsony volt.

A tisztí címtár fent említett beosztását kiegészítik a *Zsebnaptár*, a *Pénzügyi Közlöny* és a *Budapesti Közlöny* adatai.

Török 1896 elején még felmérési növen-

10 Mária születési bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-YSBC-BCT>, Anna születési bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-YSBC-BZP>

11 *Tudósvány a Pannonhegyi Sz. Bene-rend győri fő-gymnásiumáról tanévben.* Győr, 1857–1864. 1856/7:30. (I. osztály), 1857/58:31. (II.), 1859/60:38. (IV.), 1862/63:4. (VII., római katolikus), 1863/64:4. (VII., ism. és kimaradt).

12 A házasság anyakönyvi bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-D139-78P>

13 Pigler Franciska születésének anyakönyvi bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-N3WR-V>

14 Török halálának anyakönyvi bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-6LKZ-DYH>

15 Halálozás. *Esztergom és Vidéke*, 61. (1940) 79:3. (okt. 13.).

16 MNL OL, K 269 Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok, 21. tétel (= K 269), Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása 1884–1892. Minden évből könyomatként sokszorosított két példány található a kötetben. Az egyik tiszta, a másik példány viszont vezetett, vagyis a május 1-je után (esetenként a következő évben) történt változásokat tartalmazza.

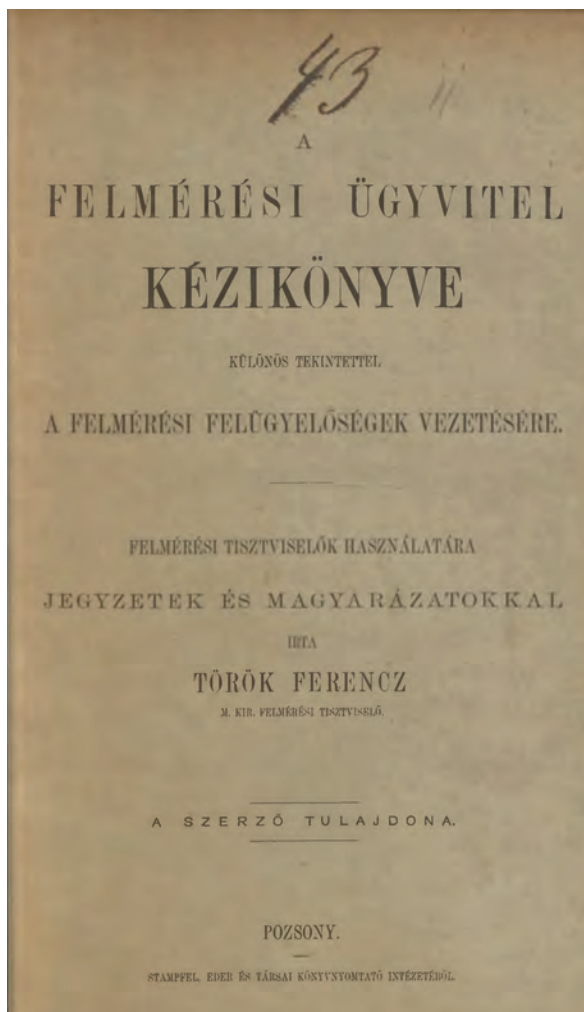
17 *Zsebnaptár*; 1896/7. szerint 1888-ban volt az utolsó kinevezése, tehát valószínűleg valamikor 1888. január–április folyamán nevezték ki ideiglenes felmérési növendékké.

dékként 400 Ft segélydíjat és 240 Ft átalányt kapott, ekkor már a budapesti székhelyű 9. felmérési felügyelőségénél (Logodi u. 59.) dolgozott Szikszay Elek vezetése alatt.¹⁸ A rangsorozatban előtte szerepelt az 1847-ben született, 1882-ben a szolgálathoz belépő Kelecsényi Lajos, aki szintén az irodán – tehát nem a terepen – dolgozó felmérési növendék volt a 4. felmérési felügyelőségen. A többi növendék két-három évtizeddel fiatalabb volt, az 1860-70-es években született, és 1890 után lépett be a kataszteri szervezethez, vagyis ők ketten voltak a túlkoros, bizonyára szakképzettség nélküli, de irodai munkában jól teljesítő „öregek” ebben a karrierkezdő alacsony munkakörben.

Török 1896 nyarán lett mérnöksegéd a XI. fizetési osztály 3. fokozatában (500 Ft illetmény, 300 Ft munkaátalány), majd 1897-ben átkerült a Pénzügyminisztériumba és a XI/2. fizetési fokozatba, ekkor már évi 600 Ft illetményt és 300 Ft munkaátalányt kapott.¹⁹ Egzisztenciáját megerősödni látva az évben meg is nősült. 1899. november 1-jétől a XI/1. fizetési fokozatba került, évi illetménye 1400 koronára (= 700 Ft) nőtt.²⁰ 1901-ben már a 10. volt a mérnöksegédek sorában, július 1-jétől ki is nevezték kataszteri mérnökké és átkerült a X/3. fizetési fokozatba (800 Ft/320 Ft).²¹ 1904-ben fizetési és személyi pótléka összesen 2000 korona volt (*Zsebnaptár*, 1904). 1907. június 1-jétől kataszteri főmérnökké nevezték ki, ezzel átkerült a IX. fizetési osztályba (IX/3., 2200 K illetmény).²² 1913-ban ismét előléptették, kataszteri főmérnökként a VIII. fizetési fokozatba sorolták át, illetménye 2800 koronára nőtt.²³ 1909-ben elnyerte a polgári állami tisztviselők számára adományozott bronz jubileumi emlékérmet.

Mindezekre tekintettel a tisztí címtár alapján készült életrajzi összefoglaló az alábbiak szerint egészíthető ki a *Catastrumban* szokásos életrajzi forma szerint:

Török Ferenc (Győrsziget, 1845. okt. 17. – Budapest, 1924. okt. 27.) irodai díjnok (1885–1888:5. ff.), id. felmérési növendék (1888–1896:5. ff., 1896: 9. ff.), mérnöksegéd

■ A felmérési ügyvitel kézikönyve címlapja (= FÜK, MTA Könyvtára)

18 A fizetési osztályokban és fokozatokban járó illetményeket és munkaátalányokat a *Zsebnaptár* kötetei mindig közreadták. A tisztviselők fizetésének alakulására l. korábbi cikkemet: A felmérési tisztviselők kérvénye magasabb rangosztályba sorolásukról (1892). *Catastrum*, 3. (2016) 2:35–46.

19 Török 1896. július 1-jétől véglegesítésére, mérnöksegéddé kinevezése és a XI. fizetési osztály 3. fokozatába sorolása (VII/1. 42.801. PM): Kinevezések. *Pénzügyi Közlöny* (= PK), 23. (1896) 19:442. (júl. 25.). Magasabb fizetési fokozatba (XI/2.) sorolása 1897. július 1-jétől (VII/9. 41.721. PM): Előléptetések. PK, 24. (1897) 21:481. (aug. 5.).

20 Előléptetések. PK, 26. (1899) 31:2038. (nov. 20.), (XI/1. 82.874. PM).

21 *Zsebnaptár*, 1901; Mérnökké kinevezésére (VI/21. 47.539. PM): Személyi hírek. Kinevezések. PK, 28. (1901) 16:456. (júl. 1.).

22 Főmérnöki kinevezése (IV/30., 41.956. PM): Személyi hírek. Kinevezések. PK, 34. (1907) 11:262. (máj. 20.); Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny* (= BK), 41. (1907) 109:1. (máj. 14.).

23 Hivatalos rész. Kinevezések. BK, 47. (1913) 160:3. (júl. 13.).

(1896–1901:PM), mérnök (1901–1907:PM), főmérnök (1907–1918 után:PM).

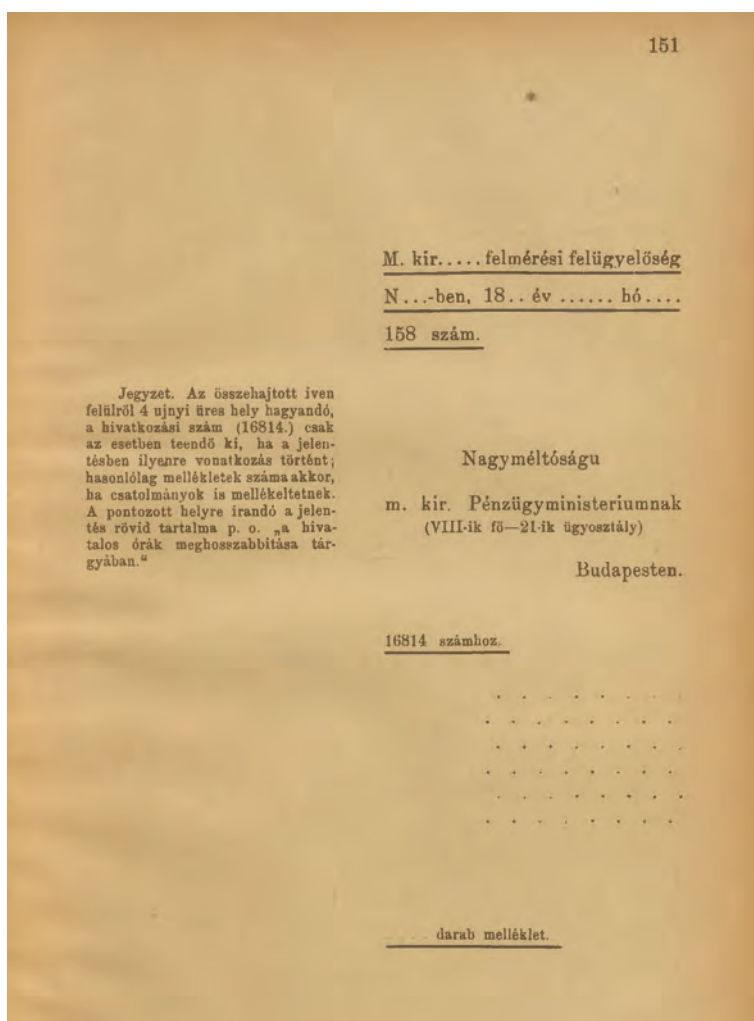
A felmérési ügyvitel kézikönyve, 1891 (1898)

Török Ferenc társainál legalább két évtizeddel idősebben került be a kataszteri szervezetbe, de nem a felmérésben, hanem az irodai munkában – bizonyára az adminisztratív ügyintézésben – vett részt. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a kataszteri felmérési munkálatok eddig feldolgozott térkép- és iratanyagában sehol nem szerepel a neve.

Török a szervezet hivatali életében, vagyis a különféle jelentések, összefoglalók, hivatalos és magánérdekű iratok elkészítésében és ügykezelésében azonban nagy tapasztalatra tehetett szert. Munkája során érezte, hogy nem áll rendelkezésre olyan segédlet, amely a vezető és beosztott tisztviselők számára a különféle ügyek intézésében – formaszöveggel és iratmintával – segítséget nyújthatott volna. Ez a felismerés ösztönözhetette arra, hogy alig ötvenyi irodai tevékenység után összeállítsa azt a kézikönyvet, amely ezt a hiányt pótolja. A *felmérési ügyvitel kézikönyve, különös tekintettel a felmérési felügyelőségek vezetésére. Felmérési tisztviselők használatára jegyzetek és magyarázatokkal* című és alcímű munka 1891-ben Pozsonyban jelent meg a szerző kiadásában, 151 oldalon.

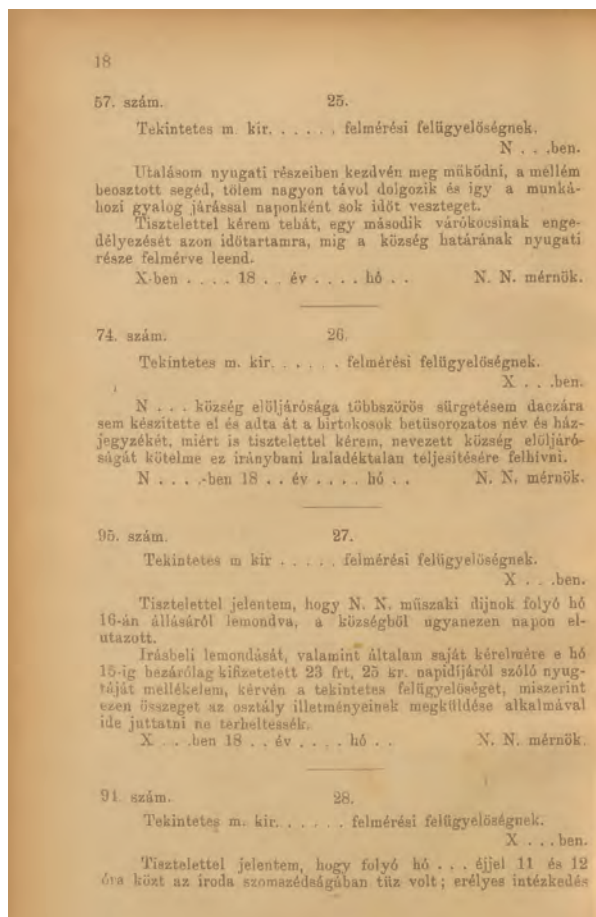
Talán azért is, mert Török ekkor még „csak” felmérési növendék az 5. pozsonyi felmérési felügyelőség kebelében – bár a mű címlapján „m. kir. felmérési tisztviselő”-ként határozza meg magát, tompítva ezzel a ranglétra legalsó fokát jelentő beosztását

–, a mű szinte teljesen visszhangtalan maradt, bár a felügyelőségek számára azért jelentős segítséget nyújtott a mindennapi ügyintézésben. A mű nem került könyváruusi forgalomba, nem bukkant fel egyetlen reklámja sem a sajtóban. Az 1891. évi könyvészeti termést összegyűjtő Horváth Ignác sem tudta az árát feltüntetni.²⁴ A munka a kataszteri felmérés hivatali ügyintézésének érdekeit szolgálta, a célközönség és a felhasználás speciális volta miatt ezért az összeállítás nemcsak ismeretlen, de jószerével teljesen hozzáférhetetlen is a kutatás számára. Eddig egyetlen példányát sikerült fellelni a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában, amelyet ritkasága miatt az NKFI Alap K 132723 projektjének költség-

■ A jelentések külsőalakjára vonatkozó, sorszám nélküli minta (FÜK, 151.)

24 HORVÁTH IGNÁC: *Magyarországi könyvészet 1891-ben*. Melléklet a Magyar Könyvszemléhez, Bp., 1893. 90.

■ Várókocsi engedélyezése, községi előjárók sürgetése, műszaki díjnak felmondása, tűz az irodában – részlet a mérnöki jelentések mintáiból (FÜK, 18., 25–28. iratminták)

gén digitalizáltattuk, és azt a könyvtár hozzáférhetővé is tette.²⁵

A kézikönyv elemzése azért is hasznos, mert megvilágítja a kataszteri felmérés során végzett ügyviteli munka elemeit, és segíti a keletkezett iratanyag feldolgozását, persze majd csak akkor, ha ilyen egyáltalán előkerül, ugyanis a felmérés ügyviteli érdekű iratanyaga – még minisztériumi szinten is! – jószerevel megsemmisült.²⁶ Abban bízhatunk, hogy a felmérési felügyelőségek megyei levéltárakba került iratai között, mint arra a Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárának az

említett NKFI-projektben végzett iratfeltárása már eddig is rávilágított, lesznek olyan ügyviteli iratok, amelyek a kataszteri felmérés történetéhez adalékuul szolgálnak.²⁷

Török a mű kézirátát 1890 decemberében zárta le, erről tanúskodik a rövid előszó és a bevezető (5–9., 43–53.). „*Midőn ezen »Kézikönyv« kiadását elhatároztam, számoltam azon körülménnyel, miszerint a fogalmazásban igen nehéz mások gondolatmenetét követni; – azért tehát ha e műben felvett irománypéldák valamelyike a tisztelt használó igényeit nem elégténé ki, szíves elnézését kéri ... a szerző»*”.

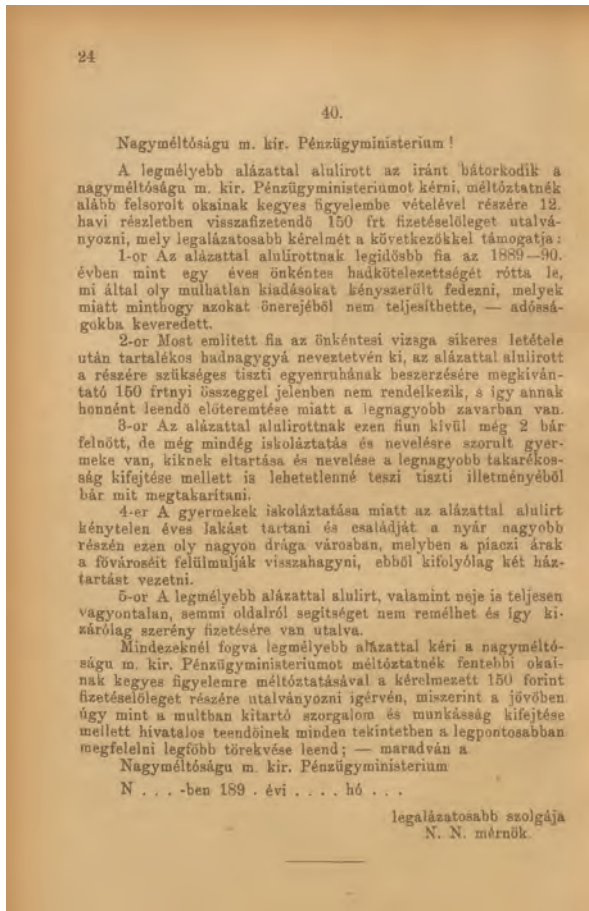
A kötet két részre tagozódik, a mintákra vonatkozó technikai, formai, tartalmi, jogszabályra hivatkozó megjegyzéseket tartalmazó részbevezetővel. A mű összesen 191 iratmintát és két sorszám nélküli mintát (Hivatalos szállítólevél, Jelentések külalakja /Rubrum/) foglal magába. Az I. rész három fejezetbe csoportosítja az iratokat: „Mérnöki jelentések” (1–37.), „Kérvény, bizonyítvány, nyugták stb.” (38–58.), „Különfélék” (59–66.). A II. rész a „Felügyelőségi jelentés, felterjesztés, átiratok, egyéb hivatalos okmányok” (67–153.) és a felügyelőségi kimutatások és jegyzékek (154–191.) iratmintáit tartalmazza.

A tapasztalt tisztviselők munkájához kapcsolódó mérnöki jelentések a mérnöki tevékenység minden elemét felölelik, és hűen tükrözik, hogy mivel nyáron nem egy központban, hanem a terepen önállóan dolgoztak a tisztviselők, a feladatok tényleges elvégzéséről jelentést készítettek a szervezeti vezetőnek (felmérési felügyelőségnek). „*Bejelentendő lévén a nyári állomásba megérkezés, valamint ezen naptól kezdve az osztálynál előforduló minden esemény, melynek: áthelyezés, szabadságolás, megbetegedés stb., az ezekhez szükséges jelentésekre szolgáljanak az 1–37. tételszám alattiak mintául; megjegyezvén, hogy több helyütt ugyanazon tételszám alatt az*

25 L. az MTA Könyvtárának katalógusában: <http://real-eod.mtak.hu/8470/>

26 A Pénzügyminisztérium iratanyaga már a korabeli selejtezések alkalmával jórészt megsemmisült. Ugyanakkor még töredékben is felbecsülhetetlen értékűek azok a személyi nyilvántartások, amelyek a jogutód intézmény iratai között maradtak fenn (MNL OL, S 92).

27 Erre jó példa Kiss Márton kollégám e számban közreadott tanulmánya, aki a 11. pécsi felmérési felügyelőség iktatókönyveit is használta a kutatásában. KISS MÁRTON: Skála Vencel (1826–1917) emlékezete. Egy „bohém” mérnök útja a földméréstől a városi polgárságig. *Catastrum*, 7. (2020) 3:37. 59. lábjegyzet.

- Alaposan indokolt fizetéselőleg-kérelem (FÜK, 24., 40. iratminta)

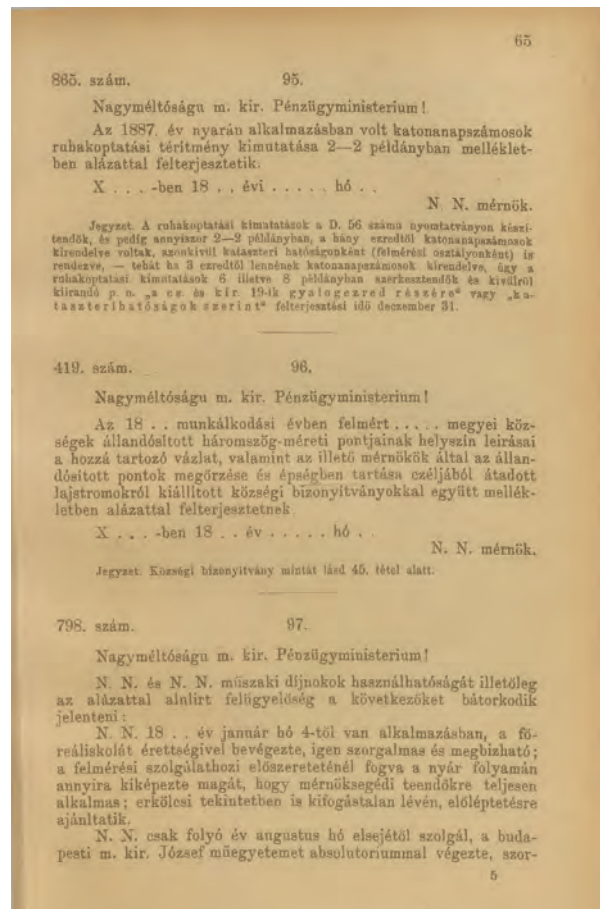
ügy érdeméhez képest a jelentés más szövegezéssel is előfordul, tehát használatnál erre figyelem fordítandó.” Néhány iratminta a községi előjáróshoz, hadkiegészítő parancsnokshoz szól.

A második fejezetben a fizetési előleg igénylésének számtalan variációja mellett községi nyilatkozat, bizonyítvány, nyugtaminták szerepelnek, valamint azok a záradékformulák (55.), amelyeket az egyes munkarészekre – így a birtokvázlatokra, a házjegyzékre a helyszínelés előtt és után, a telekkönyvre és a felvételi előlap címlapjára – kellett rávezetni.

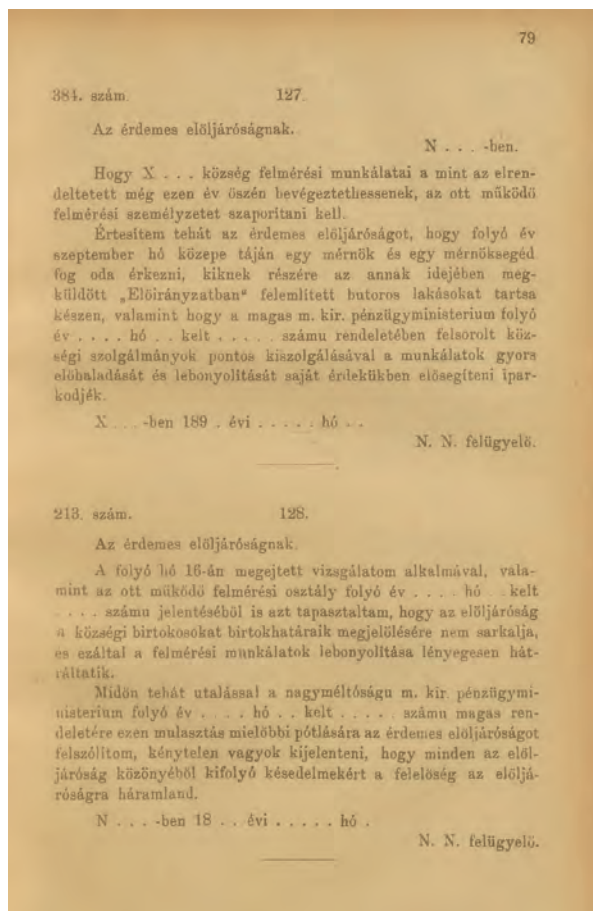
A „Különfélék” között kapott helyet a mérnöki kimutatások jegyzéke, az útszámla, a felhasznált papír kimutatása, a postakönyv, a felmérési felügyelőségnek átadott munkarészek kimutatása, a felhasznált községi szolgálmányok kimutatása és az iktatókönyv iratmintája.

A II. rész a felmérési felügyelőségek – főképp az előre meghatározott nyomtatvánnyal

nem rendelkező – adminisztratív teendőinek iratmintáit tartalmazza, abból a célból, hogy a feladatokat helyettesként végzők rutintalan-ságán segítsen. „Igen nehéz lenne mindazon esetekre, melyek a felügyelőségeknél oly sokszor es annyi változatban előfordulnak, irománypéldákat szerkeszteni, nem is ez volt céлом, midőn ezen »Kézikönyvbe« az adminisztrációt érintő főbb mozzanatokat felvettem, hanem inkább az, hogy oly esetben, midőn a felügyelőség vezetése helyettesítőkre bízatik, a kezdet nehézsége legyőzve legyen, a vezetéssel megbízottak pedig némi tájékozást szerezhessenek; fő törekvésem tehát oda irányult, miszerint az érvényben levő »Sormutatóban« felsorolt időszaki beadványokhoz szükséges jelentés és felterjesztéseket leírjam, valamint néhány az év folyamán majdnem minden felügyelőségnél előforduló lényegesebb átírat, jelentés, felterjesztés és egyéb okiratok mikénti szerkesztését körvonalazzam és példákkal illusztráljam.”

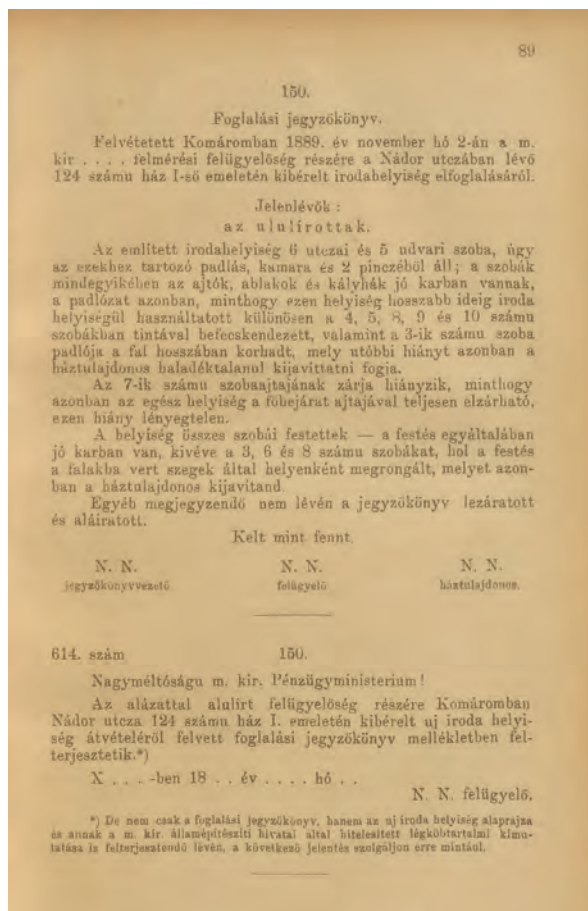
- Ruhakoptatás, háromszögmereti pontok leírása, műszaki díjnokok minősítése (FÜK, 65., 95–97. iratminták)

■ A községi előjáráságok értesítése (FÜK, 79., 127–128. iratminták)

A felmérési ügyvitel kézikönyve a szolgálaton belül igen hasznosnak bizonyult, ezért azt 1898-ban Török Ferenc egy „Függelék”-kel egészítette ki, annak készítéséről a *Kataszteri Közlöny* is beszámolt: „Felhívjuk azon urak figyelmét, akik Török úr könyvét megvették, hogy ezen könyv kiegészítésekként több elmaradt részt a nyár folyamán lapunk mellékleteképp Török úr szívésségéből hozni fogunk.”²⁸

Török az elkészült kéziratot is megküldte a *Kataszteri Közlöny* szerkesztőségének, vagyis Dobrovics Viktornak. Az ismertető – valószínűleg Gánóczy Sándor, aki Török munkatársa volt a Pénzügyminisztériumban, és esküvői tanújaként bizonyára barátja is – a kézirat bemutatását a kézikönyv dicséretével kezdte: „Magát a »Kézikönyvet« még annak idején át-

■ A felmérési felügyelőség irodáinak birtokbavételéről készített jegyzőkönyv (FÜK, 89., 150–151. iratminták)

lapozgatva, konstatáljuk, hogy azt minden felmérési tisztviselő, különösen pedig a felügyelőségvezetők igen előnyösen használhatják, mert noha a mű szűk keretben mozog (minek nem a szerző az oka), általánosságban mégis kiterjeszkedik a felügyelők és mérnökök teendőire, mi által nagy szolgálatot tesz, és hisszük, hogy megjelenése óta lefolyt 7 év alatt igen sok esetben biztos útmutatóul szolgált.”²⁹

A *Függelék*et ugyancsak kedvezően értékelték: „Török úrnak méltán elismeréssel adózhatunk, hogy nem kímélve időt és fáradságot, szakirodalmunkat egy helyesen és céltudatosan összeállított, most már teljesen egésznek jelezhető művel gazdagította, csak kár, hogy a »Kézikönyv« kiadásánál nem járt úgy el, mint a »Függelék« megírásánál, vagyis hogy a tárgy

28 Felhívjuk azon... *Kataszteri Közlöny*, (= KK), 7. (1898) 1:12. (jan. 16.)

29 [Gánóczy] [Sándor]: Ismertetés. *Kataszteri Közlöny* (= KK), 7. (1898) 6:152–154. (jún. 16.)

192

179. M. kir. felmérési felügyelőség.

Kimutatás
a felmérési osztályok nyári állomásaikban elfoglalt lakásairól.

Pótv. szám	Osztályvezető és segéd neve	Nyári állomása	Ház szám	Jegyzet
1	N. N. N. N.	Szemere	26 14	Szabo Károlynai Tóth Ferenczai
2	N. N. N. N.	Gyarmat	110 52	Kis Istvánai Zöld Antalai
3	N. N. N. N.	Pér	90 42	Házalajos neve nem jelentetett be.

N ben 18 év hó N. N., felügyelő.

Jegyzet. Ezen kimutatásba valamennyi felmérés osztály felveendő és legkésőbb május hó 15-ig a felmérési központi igazgatósághoz felterjesztendő. — Felterjesztést lásd 138. táblán alatt.

180. M. kir. felmérési felügyelőség.

Tűzifa-számadás
azon tűzifáról, mely az 18. től idénben az irodahelyiségek fűtésére felhasználottat.

Nevezetesen		Beszég		Jegyzet
Teljesítés	Működés	frt	kr	
a nagyméltósági m. kir. pénzügyminisztérium 18. év hó kelt számú magas rendletével ezen felügyelőség irodahelyiségeinek fűtésére a helyiség legköbhartalmas után 30 köbméter kemény hasáb tűzifát engedélyezett				
Bevételek.				
1	Az 1885. évi november havi pénzellátmány számadás 3-ik tételéhez csatolt nyugta szerint 4 köbméter cserfa vásároltatott	4	20	
2	Az 18. évi december havi pénzellátmány számadás 6-ik tételéhez mellékelt nyugta szerint 5 köbméter tűzifa vásároltatott	6	50	
3	Az 18. évi január havi pénzellátmány számadás 4-ik tételéhez csatolt nyugta szerint 6 köbméter tűzifa vásároltatott	6	60	
4	és így tovább felsorolandó a vásárolt fennnyiség míg a fűtés tartott p. a. április végeig	12	190	
Bevételek összege		27	250	
Kiadások.				
5	Az irodahelyiség fűtésére a tél folyamán felhasználottat	27		
Kiadások összege		27		

Az engedélyezett 30. köbméter tűzifával szemben maradt 3 köbméter tűzifa megtakarítás.

N ben, 188 év április hó 30-án. N. N., felügyelő.

Jegyzet. Ezen számadás az április havi pénzellátmány számadással terjesztendő fel.

■ Nyári lakások, tűzifaszámadás kimutatása (FÜK, 122., 179–180. iratminta)

ismertetése után azonnal a hozzá szükséges irománymintát nem adta.

A laikus szemlélő előtt a mű az első pillanatra chablonszerűnek látszik; ha azonban a dolog mélyére tekintünk, tapasztaljuk, hogy a látszat csal, mert annyi egyformának tetsző tárgyat mégis csak lehetetlen ugyanazon szavakkal elmondani, ehhez járul még a hivatalos nyelvezet is; kísértse meg bárki 200-300 hivatalos átírat, jelentés, felterjesztés, kérvény stb. mintát megírni, mint e műben megíratott, tapasztalni fogja, hogy nagyon nehéz leendő bizonyos tekintetben az egyformaságot kikerülni.”

A *Kataszteri Közlöny* további ismertetés helyett teljes terjedelemben közreadta a *Függelék* tartalomjegyzékét, majd a következő számban bejelentették, hogy a kb. 3-4 ívnyi művet a lap

224. szám.

Tekintetes m. kir. felmérési felügyelőségnek

N ben.
Hivatkozással a (mint fent) tisztelettel jelentem, hogy N. N. díjnok (vagy növendék) állásáról leköszönvén, a részére küldött tiszti rendelvénnyel kézbesíthető nem volt, miért is azt idezártan tisztelettel visszaszámzalom, megjegyezve, hogy nevezettnek állásáról lemondását folyó év június hó 7-én 220. sz. alatt a lékitetes címnek jelentettem.

N ben, 189 év hó

N. mérnök.

Névváltoztatás bejelentéséről.

A tárgy, melyről szólok, bő magyarázatot alig igényel, miért is csak annyit említek meg, hogy az esetben, ha valamelyik felmérési tisztviselő nevét megváltoztatná, ezt a felügyelőségi határozat beérkezése mellett a felügyelőségnek okvetlenül jelentenie be; hogy törzskönyvi lapja (esetleg készpénzbiztosíték okmánya) helyesbíthető legyen; a jelentés röviden így lenne fogalmazandó:

216. szám.

Tekintetes m. kir. felmérési felügyelőségnek

X ben.

A vonatkozó okirat tiszteletteljes becsatolása mellett van szerencsém jelenteni, hogy a magam (esetleg családtagok felsorolandók) vezeték nevét „*Szépre*” változtattam.

N ben, 189 év hó

N. mérnök.

Ha pedig beosztott segéd, növendék vagy díjnok változtatja meg volna nevét, hason értelemben az is jelentendő.

A határleírás pótjegyzőkönyvekről.

Ha az osztályvezető a részletes felmérés foganatosítása alkalmával azt tapasztalná, hogy az eredeti határleírás jegyzőkönyv adatai a természetes határmennel nem egyeznek, ez esetben pótjegyzőkönyvet veendő fel, mielőtt azonban a pótjegyzőkönyvet felvenné, erről a felügyelőségnek tegyen jelentést.

542. szám.

Tekintetes m. kir. felmérési felügyelőségnek

X ben.

Van szerencsém jelenteni, hogy Nagy-Igmánd és Kis-Igmánd község közti határmennel különösen a 14–19. számmal jelzett

■ Részlet a *Függelék*ből (elérhető a www.negyzetkataszter.hu/honlapon)

számainak mellékletéül úgy adják közre az előfizetőknek, hogy az év végéig teljes és külön füzetbe összegyűjthető legyen.³⁰ A kézirat a 7–11. szám mellékleteként jelent meg, amelyet decemberben könyvalakban 1 koronáért árultak a közlöny kiadóhivatalában.³¹

Rendelekek gyűjteménye

Török az ügyviteli kézikönyvben számos ügy vagy iratminta esetében megadta azt a miniszteri rendeletet vagy egyéb normatív előírást (felmérési utasítás, szolgálati szabályzat), amely az adott kérdést szabályozza és a teendőket meghatározza.

A központi igazgatás – vagyis a pénzügyminisztériumi (ügy)osztály – is érzékelhette,

30 Függelék. KK, 7. (1898) 7:168–169. (júl. 16.).

31 Értesítés. KK, 7. (1898) 12:232. (dec. 16.). TÖRÖK FERENC: *Függelék a felmérési ügyvitel kézikönyvéhez*. Bp., 1898. 68 oldal.

hogy a részletszabályozás nagy mennyisége miatt az szinte követhetetlen és betarthatatlan megfelelő jegyzék vagy gyűjtemény nélkül. E felismerésnek köszönhető, hogy Gánóczy Sándor és Török Ferenc összeállították a rendeletek gyűjteményét. A megjelentetendő mű előfizetési felhívását a *Kataszteri Közlönynek* is megküldték, amely a kötet bevezetőjét bőven idézte, de ennek kapcsán megjegyezte: „Bizonnyos lehangoltsággal konstatáljuk azon tényt, hogy az országos kataszteri felmérés személyezte mindig – kevés kivétellel – ma is az önmaga vitális érdekei iránt meglehetősen közömbös.

Míg mások a kataszteri felmérés egész irodalmával, az új felfedezések nagyon sok eseteivel léphetnek fel, mi Hoffmann volt háromszögmérési számító hivatali főnök magasságok kiszámító, Traupmann és Radinszky felügyelők magasságmérési műszerein kívül mit sem mutathatunk elő.

Éppen ily szegények vagyunk szakirodalmi tekintetben is; Kofron mérnök német kézikönyvét nem említve, Szikszay felügyelőnek 1888-

ban megjelent »Rendeletek tára«, Török Ferenc 1891. évben kiadott »Felmérési ügyviteli kézikönyv«-én kívül mivel sem bírunk. Bár nem eredeti, de azért tartalmánál fogva nem eléggé méltányolható művet állítottak össze Gánóczy Sándor és Török Ferenc, midőn a »Rendeletek gyűjteményének« kiadására az Előfizetési felhívást szétküldték.

Nem volt módunkban a még sajtó alá nem került és kellő pártolás hiányában az alá talán nem is kerülhető művet megbírálni, de hisszük és reméljük, hogy az komoly igyekvés és lelkiismeretes törekvés eredménye fog lenni.³²

A közlöny pesszimizmusa szerencsére indokolatlan volt, mert Az országos kataszteri felmérés ügykörére vonatkozó rendeletek gyűjteménye. I. köt. 1870. évtől 1897. év végéig címmel 1898 tavaszán megjelent a Gánóczy Sándor és Török Ferenc szerkesztésében elkészült jogszabálygyűjtemény, amelyet a Pénzügyminisztérium értesítése alapján „a felmérési s egyéb, kataszteri teendőkkel foglalkozó hivatalok és tisztviselők figyelmébe” ajánlottak.³³

32 „Rendeletek Gyűjteménye.” *KK*, 7. (1898) 1:12–13. (17.) (jan. 16.).

33 Vegyesek. *PK*, 25. (1898) 14:702. (máj. 28.). A rendeletgyűjteményeket összefoglalja a *Catastrum* honlapjának (www.catastrum.hu) Adatbankja (Jogi keretek/Jogszabályok/Rendeletek menüpont).

▪ Győrsziget kataszteri térképe, 1856 (MNL OL, S 78 - 96. téka - Győr - 126.). L. ehhez Reisz T. Csaba cikkét